

Girişim Özelliklerine Göre Dış Ticaret İstatistikleri

Amaç ve kapsam

Aylık olarak açıklanan dış ticaret istatistikleri, çoğunlukla hangi ürünlerin ticaretinin hangi ülkelerle yapıldığını yansıtmaktadır. Buna karşılık, bu ticaret akımının arkasında hangi tür girişimlerin olduğu sorusuna cevap vermemekte, ticaret yapan girişimlerin özellikleri ile ilgili bilgi içermemektedir.

Girişim özelliklerine göre dış ticaret çalışmasında, dış ticaret verileri ve iş kayıtları arasında bağlantı kurularak farklı özelliklere göre dış ticaret istatistikleri elde edilmektedir. Elde edilen bilgilerle, farklı sektörlerin dış ticarete katkısı, küçük ve orta ölçekli girişimlerin payı, çalışan sayısı gibi sorulara cevap elde edilmesi amaçlanmıştır.

Girişimlerin yapısıyla ilgili bilgilerin önemli bir bölümü iş kayıtları sisteminde mevcut olmakla birlikte, kullanılan sınıflamalar ve değişkenler açısından farklılıklar göstermektedir. İş kayıtları, ülkemizde faaliyet gösteren girişimlere ait adres, kimlik, faaliyet, tabakalama (ciro, çalışan sayısı) vb. bağlantı değişkenlerini içinde barındıran bir sistemdir. İş kayıtlarının ana veri kaynağı, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı'nın sicil kayıtlarıdır. Coğrafi kapsam olarak nüfus büyüklüklerine bakılmaksızın ülke sınırları içinde bulunan tüm il ve ilçe merkezleri ile köyler kapsama dahil edilmiştir.

Hesaplama yöntemi

Dış ticaret istatistikleri genel ticaret sistemi ve özel ticaret sistemi olmak üzere iki sistem kullanılarak üretilmektedir. Bu sistemlerden; genel ticaret sistemi bir ülkenin ekonomik alanına giren ve bu alandan çıkan tüm malları kapsamaktadır. Bir ülkenin ekonomik alanı o ülkenin coğrafi sınırlarıyla örtüşmektedir. Bu sistemde; serbest bölgeler, gümrük antrepoları ve serbest dolaşıma giren ve bu alanlardan çıkan tüm mallar kayıt altına alınır. Bir diğer ifade ile genel ticaret sisteminde istatistiksel alan ile ekonomik alan örtüşmektedir.

Özel ticaret sisteminde ise, gümrük antrepoları ve serbest bölgeler istatistiklerde kapsamamakta, sadece ülkenin serbest dolaşım alanına giren ve bu alandan çıkan mallar kapsamaktadır. Özel ticaret sisteminde gümrük antrepoları ve serbest bölgeler o ülkenin gümrük bölgesi olarak görülmemektedir. Antrepolar ile serbest bölgelerden serbest dolaşım alanına giren ve serbest dolaşım alanından serbest bölgelere ve gümrük antrepolarına gönderilen mallar kayıt altına alınırken, yurtdışından gümrük antrepolarına ve serbest bölgelere giren/çıkan mallar kayıt altına alınmamaktadır.

Dış ticaret istatistiklerinin üretilmesi konusunda temel kaynak Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Mal Ticareti İstatistikleri El Kitabı'dır (International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions-IMTS 2010). Uluslararası Mal Ticareti İstatistikleri El Kitabı'nda bir ülkenin ekonomik alanına giren veya bu alandan çıkan tüm malları kapsadığı için veri kaynaklarının uygun olması halinde genel ticaret sisteminin kullanılması önerilmektedir.

Dış ticaret istatistikleri 2019 yılına kadar sadece özel ticaret sistemine göre üretilip yayımlanmıştır. Bu kapsamda girişim özelliklerine göre dış ticaret istatistikleri de 2011 yılından itibaren 2009-2018 dönemini kapsayacak şekilde özel ticaret sistemine göre yayımlanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu ayrıntılı dış ticaret istatistiklerini 2020 yılı Ocak ayı haber bülteni ile genel ticaret sistemine göre yayımlamaya başlamış, 2013-2019 dönemine ilişkin dış ticaret istatistikleri de bu kapsamda genel ticaret sistemine göre üretilerek yayımlanmıştır. Böylece hem ulusal hesaplar hem de ödemeler dengesi hesapları ile uyum sağlanmıştır. Genel ticaret verilerinin içerildiği 2013-2019 yılları için iş kayıtları sistemi ile tekrar eşleştirme yapılmış, sonuçlar analiz edilmiş, bu çerçevede girişim özelliklerine göre dış ticaret istatistikleri genel ticaret sistemine göre 2013-2019 dönemi için üretilmiş ve yayımlanmıştır.

Ayrıca, kurum internet sayfasında 2009-2018 yılına ait istatistiksel tablo verileri özel ticareti içerecek şekilde yayımlanmakla birlikte, 2013-2019 yılı verilerine ait istatistiksel tablolar da genel ticaret sistemine göre hazırlanarak yayımlanmaktadır.

Dış ticaret verilerinde, dış ticareti gerçekleştiren girişimlerin vergi kimlik numarası, iş kayıtlarında ise vergi kimlik numarası ve TC kimlik numarası değişken olarak yer almaktadır. Faaliyeti belirlenemeyen girişimler çalışmada kapsamamış, çalışan sayısı belirlenemeyenlere ilişkin bilgiler ise tablolarda "Bilinmeyen" olarak gruplandırılmıştır.

Yapılan çalışmada, vergi kimlik numarası anahtar olarak kullanılarak 2019 yılında ihracat ve ithalat yapan girişimlerin ana faaliyeti ve çalışan sayısı ile dış ticaret verileri eşleştirilmiştir. 2019 yılında 84 bin 394 ihracatçının 84 bin 332'si iş kayıtlarında yer almış, sayı bakımından %99,9, ihracat değeri açısından yaklaşık %100 gibi yüksek eşleşme oranı elde edilmiştir.

İthalatta ise, 73 bin 296 girişimin 71 bin 88'i iş kayıtları sisteminde yer almış, bu girişimlerin sayı açısından %97'si, ithalat değeri açısından %100'ü eşleşmiştir. İş kayıtlarında bulunmayan ihracat ve ithalatçıların tamamına yakını TC kimlik numarası ile işlem yapan kişiler olduğundan, faaliyetlerine ve diğer bilgilerine erişilememektedir.

İhracatın iş kayıtları ile eşleşme oranları, 2017-2019

		2017	2018	2019
Dış Ticaret	Girişim sayısı	71 245	77 297	84 394
	Dış ticaret (milyon \$)	164 495	177 169	180 833
İş kayıtları ile eşleşen	Girişim sayısı	70 439	76 545	84 332
	Dış ticaret (milyon \$)	161 074	173 327	180 830
	Eşleşme oranı (sayı,%)	98,9	99,0	99,9
	Eşleşme oranı (değer,%)	97,9	97,8	100,0

İthalatın iş kayıtları ile eşleşme oranları, 2017-2019

		2017	2018	2019
Dış Ticaret	Girişim sayısı	76 643	72 254	73 296
	Dış ticaret (milyon \$)	238 715	231 152	210 345
İş kayıtları ile eşleşen	Girişim sayısı	70 546	69 295	71 088
	Dış ticaret (milyon \$)	232 098	225 265	210 279
	Eşleşme oranı (sayı,%)	92,0	95,9	97,0
	Eşleşme oranı (değer,%)	97,2	97,5	100,0

Tanımlar

İstatistiki birim girişimdir. Girişim, birinci derecede karar alma özerkliğini kullanarak, mal ve hizmet üreten bir organizasyon biçimidir. Girişim, bir veya birden fazla yerde, bir veya birden fazla faaliyet gerçekleştirebilir. Bir girişim ya yasal birime ya da yasal birimlerin birleşimine karşılık gelmektedir.

Ülke - ülke grubu; ihracatta malın gideceği bilinen son ülke, ithalatta ise menşei ülke kavramlarından yola çıkılarak istatistikler üretilmiştir.

Değer; ithalatta CIF (mal bedeli + navlun + sigorta) teslim şekline göre, ihracatta ise FOB (mal bedeli) teslim şekline göre istatistiklere yansımaktadır.

Veriler, Avrupa Birliği (AB) tarafından oluşturulan ve tüm üye ve aday ülkelerin dış ticaret istatistiklerinde kullandığı coğrafi ülke gruplaması jeonomenklatür dikkate alınarak oluşturulmuştur.

Ölçek; çalışan sayısından yola çıkılarak hazırlanmıştır. AB tanımına göre girişimler;

1-9 : Mikro ölçekli işletme

10-49 : Küçük ölçekli işletme

50-249 : Orta ölçekli işletme

250+ : Büyük işletmeler şeklinde gruplandırılmıştır.

Yoğunlaşma; Dış ticarete yoğunlaşma, dış ticaretin belirli sayıdaki girişim tarafından kontrol edilmesi olarak tanımlanabilir. Çalışmada, dış ticaret ve iş kayıtları arasında kurulan bağlantıdan yararlanılarak faaliyet türüne göre dış ticarete yoğunlaşma hesaplanmış ve bu değerlere “Girişimin Ana Faaliyet Türüne Göre Dış Ticarete Yoğunlaşma” tablosunda yer verilmiştir. Bu tabloya göre 2019 yılında ihracatta ilk 100 girişimin payı %43,1 ithalatta ise %57,5’tir. Dolayısıyla bu oranlara bakılarak; ihracatta ve ithalatta ilk 100 girişim piyasaya hakimdir denilebilir.

Kullanılan sınıflamalar

Çalışmada faaliyet sınıflaması olarak Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistiki Sınıflaması (NACE Rev.2), ürün sınıflaması olarak Avrupa Ekonomik Topluluğunda Faaliyete Göre Ürünlerin İstatistiki Sınıflaması (CPA 2008) kullanılmıştır.

NACE Rev.2; Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması (ISIC Rev.4)'na karşılık gelen Avrupa seviyesinde ekonomik faaliyetler sınıflamasıdır. NACE Rev.2, ISIC Rev.4'ten daha çok parçalara ayrılmış olmasına rağmen, tamamen uyumludur ve bu yüzden ISIC sınıflamasının Avrupa versiyonu olarak görülebilir. Ulusal ekonomik yapılar ciddi şekilde değiştikleri için, NACE Rev.2'de olan bazı ekonomik faaliyetler kullanıcı ülkeler için önemli olmayabilir veya görülmeyebilir (Örneğin, tarım, madencilik ve taşocakçılığı, uzay araçlarının imalatı vb. tanımlayan kategoriler).

CPA; Ulusal ve bölgesel hesaplarda, girdi-çıktı analizlerinde, ürün verilerini gerektiren diğer analizlerde kullanılan bir ürün sınıflamasıdır. CPA, AB ülkelerinde mallar ve hizmetler ile ilgili istatistiklerin karşılaştırılmasını sağlar.

Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) listesinde yer alan ve ulusal kod olarak oluşturulmuş bulunan "Özel amaçlı gümrük tarife istatistik pozisyonları" başlıklı 99 numaralı fasıl, herhangi bir CPA koduna karşılık bulunamadığından dolayı CPA2008 sınıflamasında "00" kodu ile ayrıştırılmıştır.

Nace Rev.2 sınıflamasında faaliyetler;

Seviye 1: 21 kısım, A'dan U'ya kadar alfabetik harflerle tanımlanmıştır;

Seviye 2: 88 bölüm, iki haneli nümerik kodlarla tanımlanmıştır (01'den 99'a kadar);

Seviye 3: 272 grup, üç haneli nümerik kodlarla tanımlanmıştır (01.1'den 99.0'a kadar);

Seviye 4: 615 sınıf, dört haneli nümerik kodlarla tanımlanmıştır (01.11'den 99.00'a kadar).

Tablolarda ana faaliyete göre girişimler, bu konuyla ilgili diğer çalışmalara benzer şekilde Sanayi, Ticaret ve Diğer olarak gruplandırılmıştır.

NACE Rev.2 açıklama

NACE Rev.2	Açıklama
B-E= B+C+D+E	Sanayi
G	Ticaret
B-E ve G dışındaki sektörler	Diğer

NACE Rev.2 kodu ve tanımı

NACE Rev.2 Tanım	
A	Tarım, ormancılık ve balıkçılık
B	Madencilik ve taş ocakçılığı
C	İmalat
D	Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı
E	Su temini; kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri
F	İnşaat
G	Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı
H	Ulaştırma ve depolama
I	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri
J	Bilgi ve iletişim
K	Finans ve sigorta faaliyetleri
L	Gayrimenkul faaliyetleri
M	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler
N	İdari ve destek hizmet faaliyetleri
O	Kamu yönetimi ve savunma; zorunlu sosyal güvenlik
P	Eğitim
Q	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri
R	Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor
S	Diğer hizmet faaliyetleri
T	Hanehalklarının işverenler olarak faaliyetleri
U	Uluslararası örgütler ve temsilciliklerinin faaliyetleri